

'PTIČICA, MOLIM!'

IZLAGANJE FOTOGRAFIJA U GRADSKOME MUZEJU KARLOVAC – IZMEĐU STVARNOSTI I MOGUĆNOSTI

mr. sc. SANDA KOČEVAR □ Gradski muzej Karlovac, Karlovac

sl.1. Fotografski atelijer na izložbi *Afrika* – *Karlovačani u Africi u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća*, 2013.

sl.2. Fotografska baština grada u temi *Društveni život grada u drugoj polovini 19. st.* stalnog postava Gradskog muzeja Karlovac

sl.3.-4. Fotografski aparat u stalnom postavu postao je posjetiteljima zgodna točka za snimanje *selfieja*.

1 Kočevar, S. *Iz starih albuma, Karlovački fotografi (1850 – 1940) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac*, Karlovac: Gradski muzej Karlovac, 2002.

2 Grčević, N. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1981., Maleković, V., ur. *Fotografija u Hrvatskoj 1848 – 1951*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 1994.

3 Maleković, V., ur. *Historicizam u Hrvatskoj*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2000.

Smokvina, M. *Hrvatska na povijesnim fotografijama: najljepše hrvatske vedute u prvih 100 godina fotografije*. Zagreb: Veble Commerce, 2001.

4 Kočevar, S. *Iz starih albuma 2: fotografije (1860. – 1957) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac*, Karlovac: Gradski muzej Karlovac, 2010.

Zbirka fotografija, fotografske opreme i pribora Gradskog muzeja Karlovac ima nešto više od 2000 muzejskih predmeta. Od 2016. registrirana je kao kulturno dobro RH, a obuhvaća razdoblje od 1849. do 1990. Najstariji je predmet posmrtna (žalobna) fotografija – dagerotipija iz 1849. U Zbirci se ne nalaze samo fotografije karlovačkih fotografa već i fotografije karlovačkih građana nastalih u ateljerima drugih domaćih i inozemnih fotografa.

Do prve publikacije u novopokrenutoj ediciji Gradskog muzeja Karlovac – *Katalozi i monografije*¹ o ranoj se karlovačkoj fotografiji uglavnom pisalo u kontekstu povijesti hrvatske fotografije² ili kao dio neke šire teme.³

Danas se građa Zbirke predstavlja publici povremenim studijskim izložbama o karlovačkim fotografijama, tematskim izložbama, gostovanjima na izložbama drugih muzeja te u obliku publikacija: stručnih i znanstvenih članaka, kataloga izložaba i kataloga Zbirke (u tiskanome i digitalnom izdanju) te u monografiji.

Gradski muzej Karlovac digitalizirao je dio građe 1999. za potrebe izložbe *Iz starih albuma, Karlovački fotografi (1850 – 1940) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac* te objavio istoimeni katalog i dva CD-a: prvi prati katalog i predstavlja karlovačke fotografe (2000.), a drugi predstavlja karlovačke građane na fotografijama drugih domaćih i inozemnih fotografa u razdoblju od 1860. do 1957. (2010.).⁴ Nakon izložbe digitalizirana je građa karlovačkih fotografa našla svoje mjesto u stalnom postavu putem zaslona osjetljivoga na dodir.

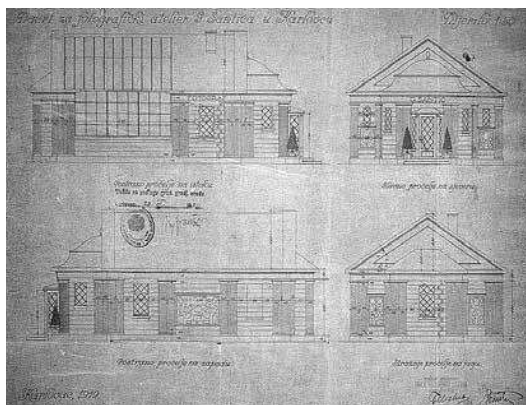
Stalni postav Gradskog muzeja Karlovac otvoren je 1996. kao ponešto izmijenjeno izdanje onoga iz 1990., koji je ubrzo nakon otvorenja zbog ratnih opasnosti zatvoren. Obuhvaća hodnik i sedam soba prvoga kata, odnosno oko 300 m² jednoga od najstarijih sačuvanih objekata barokne stambene arhitekture tipa *curiae* iz prve polovice 17. st. što ga je dao izgraditi karlovački general Vuk Krsto Frankopan u karlovačkome povijesnom središtu Zvijezdi. Fotografija na stalnom postavu

ima dvostruku ulogu – muzejskog predmeta/izložka u temi *Društveni život grada u drugoj polovini 19. st.* te ulogu izvora informacija odnosno autentičnog dokumenta vremena u ostalim temama.

Tema *Društveni život grada u drugoj polovini 19. st.* zauzima samo 13,22 % površine stalnog postava, unutar čega tema povijesti karlovačke fotografije i karlovačkih fotografa zaprema oko 2 % izložbenog prostora. Osim već spomenutog zaslona osjetljivoga na dodir, koji se približava 20-godišnjici svog postojanja, tu je, slobodno u prostoru, bez ikakve fizičke zaštite, izložen 2017. restauriran fotografski aparat iz atelijera fotografa Hinka Krapeka, proizveden u Genovi i Münchenu (objektiv), te putni fotografski aparat talijanske proizvodnje s početka 1900-ih, potpuno neprikladno postavljen na zid. Iznad njega se nalazi friz povećanih atelijerskih fotografija karlovačkih građana, originalno *carte-de-visite* formata, dio kojih se ne nalazi u muzejskom fondusu.

Da je povijesni prikaz karlovačke fotografije iznimno važan za lokalnu, ali i nacionalnu povijest fotografije te da zaslužuje predstavljanje u stalnom postavu pokazuje činjenica da je broj karlovačkih fotografa koji su izlagali na Prvoj dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj izložbi u Zagrebu 1864. bio jednak broju zagrebačkih – izlagala su četvorica njih.⁵ Naime, 1850-ih godina politika je mjera poput stvaranja jedinstvenoga carinskog područja te planirane i sustavne izgradnje cestovnih pravaca omogućivala dolazak stranaca iz svih dijelova Monarhije koji su donosili nova tehnička iskustva, pa tako i fotografiju. Karlovac je tada bio razvijeno trgovačko i tranzitno središte i svoj je razvoj i napredak dugovao položaju na spoju riječnih i kopnenih putova žita i drvene građe prema lukama Hrvatskog primorja, pa nije neobično da su kroz taj grad prolazili i brojni putujući fotografi, a neki su se od njih i nastanili u njemu.

Iz načina na koji je tema danas predstavljena u stalnom postavu posjetitelji ne samo da ne mogu shvatiti važnost i ulogu fotografije u društvu općenito, nego ni u Karlovcu u drugoj polovini 19. st. Povećane fotografije originalnog formata *carte-de-visite* (posjetnice) i fotografski aparati za koje su se koristili staklenim pločama, sami po sebi, bez vodstva pri razgledavanju i demonstracije ne mogu posjetiteljima približiti razvoj tehnologije. Gubi se smisao njihova izlaganja, kao i značenje same teme, a fotografski aparat tako postaje posjetiteljima samo zgodna točka za snimanje *selfieja*.

Izlaganje originalnih fotografija iz 19. st. popraćeno je nizom ograničenja. Naime, uvjeti okoline u kojima se fotografije izlažu različiti su od spremišnih i donekle nepovoljno utječu na fotografije, pri čemu treba posebice voditi brigu o kontroliranoj rasvjeti, temperaturi, relativnoj vlazi te mikrookolini u izložbenom prostoru i vitrinama.⁶ Stoga se postavlja pitanje nije li digitalizacija zbirke i prezentacija putem zaslona osjetljivoga na dodir umjesto izlaganja faksimila bolje rješenje. Prezentacija putem zaslona osjetljivoga na dodir zasigurno pridonosi

sl.5. Atelijer Stjepana Šantića danas
URL: <https://www.karlovac-touristinfo.hr/hr/galerija-ulak> (posjećeno 8. ožujka 2018.)
Od 2008. u vlasništvu je Udruženja likovnih autora Karlovac (ULAK-a), kojemu služi kao izložbeni prostor.

sl.6. Atelijer Stjepana Šantića – mala kućica iza zgrade kina, koju je 1920. sagradio fotograf Stjepan Šantić

sl.7. Nacrtni atelijera Stjepana Šantića iz Državnog arhiva Karlovac

⁵ Kočevar, 2002: 10-11.

⁶ Gržina, H. *Identifikacija, zaštita i čuvanje fotografija*. Zagreb: Crescat, 2016: 99-100.

interaktivnosti jer posjetitelj sam bira teme među sadržajima koji su mu ponudeni, i to redosljedom koji ga zanima, odnosno sam filtrira što želi vidjeti, a što ne.⁷ No puni potencijal i vrijednost digitalizacije, koja ima čvrsto uporište u muzejskom poslanju i strateškim ciljevima Gradskog muzeja Karlovac, ne zanemarujući važnost muzeološke funkcije zaštite, istraživanja te tradicionalnih oblika komuniciranja, jest upravo veća dostupnost muzejske građe putem muzejske platforme, odnosno u mrežnom okružju.⁸

Gradski muzej Karlovac ima i izuzetnu mogućnost fotografsku baštinu predstaviti na drugačiji način. Na Šetalištu dr. Franje Tuđmana, u parku u neposrednoj blizini zgrade Gradskog kazališta Zorin-dom i zaštićenoga kulturnog dobra zgrade kina "Edison" postoji objekt koji je kao svoj atelijer 1920. sagradio fotograf Stjepan Šantić.⁹

Zgrada površine 88 m², kčbr. 1287/2, k. o. Karlovac II, upisana je u zemljišne knjige kao zgrada spomeničke baštine, no nema je u Registru kulturnih dobara Ministarstva kulture RH. Od 2008. u vlasništvu je Udruženja likovnih autora Karlovac (ULAK-a), kojemu služi kao izložbeni prostor. Posebnost atelijera jest to da je, koliko nam je poznato, jedini sačuvani fotografski atelijer sa staklenim krovom u Hrvatskoj. To više začuđuje činjenica da nije zaštićen kao kulturno dobro RH, ali je i nevjerojatno da nije iskorišten za prezentaciju bogate karlovačke fotografske baštine, već je iz vlasništva Grada prešao u vlasništvo udruge!

Iako prostor ima kulturni sadržaj i vlasnik ulaže vlastita sredstva u njegovo održavanje, vraćanje namjeni za koju je paviljon prvobitno izgrađen nameće se kao jedino moguće rješenje. Dovoljno je pogledati uspješni projekt Muzeja novejšeg zgodovine Celje – *Fotoatelje in galerija Pelikan*, koji je kao jedini sačuvani primjer fotografskog atelijera sa staklenim krovom s kraja 19. st. u Sloveniji kulturno dobro nacionalnog značenja, a fotograf Josip Pelikan u njemu je djelovao od 1920. pa do smrti 1977. Danas se u njemu nalazi stalni muzejski postav s opremom i prostorima u kojima su fotografije nastajale sa staklenih ploča te atraktivni salon sa staklenim krovom u kojemu je moguće fotografiranje ne samo suvremenim tehnikama, već i tehnikom mokrog kolodija na staklu (Borut Peterlin, Milan Kolšek). Uz vodstva, koja mogu biti i kostimirana, nude se i tematska vodstva te niz fotografskih radionica za djecu, mlade i odrasle.¹⁰ Muzealizacija fotografskog atelijera Stjepana Šantića u Karlovcu (danas poznatoga pod nazivom Paviljon ULAK-a) na sličan bi način kao u Celju bila iskorak u vrednovanju ne samo fotografske već i arhitektonske baštine grada Karlovca, a ponudila bi i kvalitetan kulturno-turistički proizvod, posebice u sinergiji sa Zorin-domom (1892.) i namjenski građenom zgradom kina "Edison" (1920.).

LITERATURA

1. Fotoatelje in galerija Pelikan, <http://www.fotopelikan.si/> (posjećeno 8. ožujka 2018.).

2. Galerija ULAK, <https://www.karlovac-touristinfo.hr/hr/galerija-ulak> (posjećeno 8. ožujka 2018.).

3. Grčević, N. 1981. *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske.

4. Gržina, H. 2016. *Identifikacija, zaštita i čuvanje fotografija*. Zagreb: Crescat.

5. Kočevar, S. 2002. *Iz starih albuma, Karlovački fotografi (1850 – 1940) iz fonda Gradskog muzeja Karlovac*. Karlovac: Gradski muzej Karlovac.

6. Maleković, V., ur. 1994. *Fotografija u Hrvatskoj 1848 – 1951*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

7. Maleković, V., ur. 2000. *Historizam u Hrvatskoj*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.

8. Slike s izložbe, <http://www.kafotka.net/press/5936> (posjećeno 8. ožujka 2018.).

9. Smokvina, M. 2001. *Hrvatska na povijesnim fotografijama: najljepše hrvatske vedute u prvih 100 godina fotografije*. Zagreb: Veble Commerce.

10. Tutek, T. Virtualne muzejske izložbe na zaslonu osjetljivom na dodir. *Informatika Museologica* 45/46 2014./2015., Zagreb, str.128-132.

11. Zlodi, G. Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku. *Muzeologija* 40 (2004.).

Primljeno: 12. ožujka 2018.

WATCH THE BIRDIE! EXHIBITION OF PHOTOGRAPHS IN KARLOVAC CITY MUSEUM – BETWEEN REALITY AND POSSIBILITIES

The objective of this paper is to make more familiar the manner in which Karlovac Municipal Museum presents to the public its Collection of Photographs, Photographic Equipment and Accessories, which today has more than 2000 museum objects, and was in 2016 registered as a cultural property of the Republic of Croatia.

The Collection is partially exhibited in the permanent display because of the great importance of Karlovac's photographers at the very beginning of the development of photography in Croatia, when at the First Dalmatian-Croatian-Slavonian Exhibition in Zagreb in 1864 there were four photographers from Karlovac exhibiting, just as many as from Zagreb.

The paper attempts to address the questions that have arisen during the work of the curator of the collection. These are: can visitors through the part presented in the permanent display understand the importance and role of photography and the city of Karlovac in the second half of the 19th century? Can enlargements of photographs and cameras from the end of the 19th century convey to visitors the importance of photography at that time and make more familiar to them the development of the technology? Which exhibitions about photography in the permanent display do the visitors find most interesting, and how do they experience the objects from the collection on show? Has the objective of the exhibition been attained? Can photographs be substituted for by the digitising of the collection and being placed on touch-sensitive screens?

sl.8. Stakleni atelijer Josipa Pelikana u Celju, <http://www.fotopelikan.si/portretiranje/> (posjećeno 8. ožujka 2018.)

7 Tutek, T. Virtualne muzejske izložbe na zaslonu osjetljivom na dodir. *Informatika Museologica* 45/46, 2014./2015: 130.

8 Zlodi, G. Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku. *Muzeologija* 40 (2004): 84.

9 Prema pisanju *Narodnoga glasa*, Šantić je uspio kupiti zemljište nakon tri mjeseca nastojanja za visoku cijenu po četvornome metru. Kočevar, 2002: 46.

10 URL: <http://www.fotopelikan.si/> (posjećeno 8. ožujka 2018.).